TKDK

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

IPARD PROGRAM DEĞERLENDİRMELERİ

ARICILIK SEKTÖR TOPLANTISI SONUÇ RAPORU

TKDK

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

IPARD Program Değerlendirmeleri

ARICILIK SEKTÖR TOPLANTISI SONUÇ RAPORU

2016

TKDK

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

ARICILIK SEKTÖR TOPLANTISI SONUÇ RAPORU

Şubat 2016

Sorumlu Birim

PROJE İZLEME VE KONTROL KOORDİNATÖRLÜĞÜ

Yayına Hazırlayanlar

PROJE YÖNETİMİ KOORDİNATÖRLÜĞÜ

Medya ve Tanıtım Birimi

İletişim

Adres: Merkez Turan Güneş Bulvarı No: 68 Çankaya, Ankara

Tel: 444 8 535

Web: www.tkdk.gov.tr

Mail: info@tkdk.gov.tr

Tüm hakları Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumuna aittir.
İzinsiz çoğaltılamaz. Parayla satılamaz.
Avrupa Komisyonu bu yayının içeriğinden sorumlu değildir.

ÖNSÖZ

Türkiye 1999 yılında Avrupa Birliği (AB) üyeliği için "aday ülke" statüsü kazanmış, 2005 yılında ise katılım müzakereleri başlatılmıştır. "Aday ülke" statüsü Türkiye'ye, aday ve potansiyel aday ülkelere sağlanan katılım öncesi mali yardımlardan faydalanma imkânı da getirmiş ve 2001 yılı sonundan itibaren ülkemiz hibe nitelikli AB fonlarından faydalanmaya başlamıştır. Avrupa Birliği tarafından aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlar 2007-2013 bütçe döneminde Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) adı altında birleştirilmiş ve IPA altında beş bileşen belirlenmiştir. Bunlar; Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Kırsal Kalkınmadır.

2007 yılında kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, 2011 yılında Avrupa Birliği'nden yetki devrini alarak (akreditasyon) Kırsal Kalkınma Bileşeni altında hazırlanan Programı (IPARD) ülkemizde uygulamaya ve bu kapsamdaki fonları kullandırmaya başlamıştır.

2015 yılı sonu itibariyle IPARD fonları sayesinde ülke ekonomisine 3,5 Milyar Lirası hibe olmak üzere toplamda 6,1 Milyar Liralık yatırım kazandırılmıştır. Yaklaşık 11 bin projeye sağlanan bu hibeler ile şu ana kadar yaratılan istihdam sayısı ise 50 bine ulaşmıştır. Böylece Türkiye'de 2000'li yıllarda başlatılan kırsal kalkınma hamlesi, AB ile entegrasyon süreciyle bir adım daha ileriye taşınmıştır.

IPARD Programının ilk döneminde; 1.132 adet süt çiftliğine; 1.115 adet kırmızı et ve kanatlı eti üretim çiftliğine; süt, et, meyve sebze ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması sektörlerini içeren toplam 462 adet tarımsal sanayi işletmesine, 7.341 adet arıcılık, süs bitkisi ve tıbbi-aromatik bitki üretimi yatırımına, 341 adet yerel ürün

ve el sanatları yatırımına, 387 adet kırsal turizm ve 25 adet kültür balıkçılığı yatırımına Kurumumuz tarafından destek sağlanmıştır. Yukarıda belirtilen yatırımlar kapsamında, 5.354'ü traktör olmak üzere yaklaşık 343.000 makine ekipman alımına destek sağlanmıştır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse Kurumumuzun faaliyetlerinin en değerli sonucu; hayata geçen projelerin ekonomik, çevresel, teknolojik ve sosyo-kültürel boyuttaki olumlu etkileridir. Nitekim Ankara Üniversitesi öğretim üyelerince Kurumumuz için hazırlanan, desteklenen projelere ilişkin "Etki Değerlendirme Raporu", IPARD desteklerinin hayvancılık sektörünün gelişimine, bilgi temelli üretime, yan sanayilerin gelişimine, istihdama, proje kültürünün kurumsallaşmasına katkı sunduğunu göstermektedir. IPARD yatırımlarının sonuç ve etkileri hem prosedürel olarak hem de fonların en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla izlenmeye devam edilmektedir. Bu doğrultuda; IPARD uygulayıcısı olarak arıcılık sektörü değerlendirme toplantısı ile genel anlamda; Türkiye arıcılık sektörünün mevcut durumu genel performansı kapsamında değerlendirilmiş ve sektörün sorunları ile küresel gelişmeler ele alınmıştır. Toplantıda ayrıca Ordu, Mardin, Giresun, Malatya, Sivas ve Ardahan illerimizden faydalanıcılarımızın katılımlarına da yer verilerek sektör genelinde Kurumumuz IPARD desteklerinin payı ve katkıları değerlendirilmiştir. Toplantı çıktılarının özellikle yakın zamanda hayata geçecek IPARD-II uygulamalarına ışık tutması hedeflenmektedir.

Toplantımıza katılım ve katkı sağlayan Ordu Valimiz, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı temsilcilerimiz, akademisyenlerimiz, sivil toplum kuruluşları temsilcilerimiz, özel sektör temsilcilerimiz ve Kurumumuzun kıymetli faydalanıcıları olmak üzere sektörümüzün değerli tüm paydaşlarına, Kurumum adına teşekkürlerimizi sunarım.

Ali Recep NAZLI
TKDK Başkanı

SUNUŞ

Avrupa Birliği'nin aday ve potansiyel aday ülkeler için oluşturduğu Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı'nın (IPARD) Türkiye'deki uygulayıcısı olan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun (TKDK) düzenlediği "IPARD Uygulamaları Değerlendirme Toplantısı – Arıcılık Sektörü" programı 17 Aralık 2015 tarihinde Ordu'da gerçekleştirilmiştir. Söz konusu toplantı; TKDK tarafından IPARD-I uygulamalarının sektörel perspektifte değerlendirildiği toplantıların altıncısı olarak düzenlenmiştir.

Arıcılık sektörü ile ilgili paydaşlar olarak; Sivil toplum kuruluşları temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölümlerinden akademisyenler, IPARD Programının uygulandığı, arıcılık sektöründe çok proje alan ve potansiyeli olan illerimizden faydalanıcılar, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) ile Kurumumuz temsilcilerinin katıldığı toplantıda; ülkemiz arıcılık sektörünün mevcut durumu, sektör genelinde TKDK desteklerinin katkısı ve gelecek dönem IPARD uygulamalarına ışık tutması amacıyla paydaşlar tarafından ortaya konulan sektör sorunları ve çözüm önerileri ele alınmıştır.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

FAO: Food and Agriculture Organization of the United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

GTHB: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

IPARD: Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development Programme (Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı)

TKDK: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

İÇİNDEKİLER

1. Arı Ürünlerine Genel Bakış 1

2. Dünyada Arıcılık 4

2.1. Bal Üretimi 5

2.2. Balmumu Üretimi 6

3. Türkiye'de Arıcılık 7

4. Sektörde IPARD'ın Yeri 10

4.1. Bal ve Diğer Arıcılık Ürünlerinin Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanmasına Yönelik IPARD Destekleri 11

4.2. Bal ve Diğer Arıcılık Ürünlerinin Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanmasına Yönelik Gerçekleşen Desteklerin Sonuçları 12

5. Arıcılık Sektör Toplantısı 14

5.1. Katılımcılar 15

5.2. Toplantı Gündemi 16

5.3. Toplantı Sonuçları 16

KAYNAKLAR 18

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1– En Çok Bal Üretiminin Yapıldığı İlk On İlimiz.....7
Tablo 2– Türkiye Arıcılık Sektörü Verileri (1991-2014).....9
Tablo 3– TKDK ile Sözleşme İmzalamış Olan Arıcılık Projelerinin İllere Göre Dağılımı 13

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1– Yıllara Göre Dünya'da Kovan Varlığı 4
Grafik 2– Ülkeler Bazında Kovan Varlığı 5
Grafik 3– Ülkeler Bazında Bal Üretimi.....5
Grafik 4– Ülkeler Bazında Balmumu Üretimi 6
Grafik 5– Türkiye Bal Üretimi (2004-2014).....8

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1– İllere Göre Bal Üretimi (Kg) – 2014.....8
Şekil 2– IPARD Programı 1. ve 2. Uygulama Dönemi İlleri..... 12

1. ARI ÜRÜNLERİNE GENEL BAKIŞ

Sağlıklı yaşam kavramı ile birlikte vücudun ihtiyacı olan enerji ve besin öğelerinin doğal kaynakların sağlanması eğilimi arıcılık faaliyetinin de gelişmesinde ve değer kazanmasında önemli bir etmen olmuştur. Bal ve diğer arı ürünlerinin sağlıklı ve hastalıklara karşı dirençli bireyler yetişmesinde faydaları büyüktür. İçerdikleri vitamin, mineral ve enzimlerden dolayı antbakteriyel, antimikrobiyel, antiviral ve antiparaziter işlevleri bulunmaktadır.

İnsan sağlığı ve beslenmesi yönünden önemli bir gıda ve arı ürünü olan bal, Türk Gıda Kodeksi Bal Tebliğine göre (Tebliğ No: 2012/58) bal; bitki nektarlarının, bitkilerin canlı kısımlarının salgılarının veya bitkilerin canlı kısımları üzerinde yaşayan bitki emici böceklerin salgılarının bal arısı tarafından toplandıktan sonra kendine özgü maddelerle birleştirerek değişikliğe uğrattığı, su içeriğini düşürdüğü ve petekte depolayarak olgunlaştırdığı doğal ürünüdür. Bal başlıca glikoz ve früktoz olmak üzere farklı şekerleri ihtiva eder. Balın rengi su beyazından koyu kahverengine kadar değişebilir. Bal akıcı, viskoz, kısmen veya tamamen kristalize olabilir. Balın tadı ve aroması balın menşeine ve bitkinin türüne göre değişir.

Genel olarak bal; %80 şeker ve %17 su içerir. Geriye kalan %3'lük kısım mineral maddeler, amino asitler, renk maddeleri, vitamin ve enzimlerden oluşur. Balı diğer şekerli maddelerden daha değerli kılan içerdiği enzimlerdir. Ballar üretim ve pazarlama şekli veya elde edildiği kaynağa göre sınıflandırılır. Üretim ve pazarlama açından süzme ve petek bal kaynağına göre ise çiçek balı ve salgı balı olarak adlandırılabilir. Salgı balı çam, meşe, kayın, ladin gibi orman ağaçları üzerinde yaşayan böceklerin salgıladığı tatlı salgıların arılar tarafından toplanmasıyla oluşan ülkemiz için en önemlisi çam balı olan baldır. Çiçek balı ise bitkilerin çiçeklerinde bulunan nektar bezlerince salgılanan nektarın arılar tarafından toplanmasıyla oluşur. İster süzme ister petek hangi tür bal olursa olsun, ilaç kalıntısı içermeyen ve belli oranlarda enzim bulunduran bütün ballar kaliteli ve değerlidir. Balın tanımında da bahsedildiği üzere, toplandığı bitkiye (orijinine) bağlı olarak bal, zamanla kristalize olabilir.

Bal yüksek su oranına bağlı olarak ekşimediği sürece yıllarca bozulmadan kalabilir. Balın bozulmaması (ekşimemesi) için su oranı %20'nin üzerinde olmamalı ve bunu sağlamak için de olgunlaşan bir başka ifadeyle, bir çerçevede petek gözlerinin tümü veya en az 2/3'ü sırlanmış petekler hasat edilmelidir. Hasat edilen ve süzülen bal dinlendirildikten sonra cam kavonozlara veya laklı tenekelere doldurulmalıdır. Özellikle %17'den daha yukarı su içeren ballar ambalaja girmeden önce ekşimeyi önlemek amacıyla 60°C'de yarım saat ısıtılmalıdır. Doğru yapılmayan ısıtma işleminde balın enzim değerini kaybettiği ve balda bir kalite kriteri olan HMF (hidroksimetil furfurol) değerinin yükseldiği unutulmamalıdır.

Diğer bir arı ürünü olan balmumu ise arıcılık sektöründe temel petek yapımında ve kozmetik sanayinde kullanılmaktadır. Marangozculukta ağaçtan yapılmış eşyaların parlatılmasında, parke verniği yapımında ve boya endüstrisinde çeşitli amaçlarla kullanılır. Küçük heykel ve biblo endüstrisinde, madeni kap ve şişe kapaklarının yapımında yine balmumundan yararlanılır. Ayrıca ışık kaynağı olan mum üretiminde, parfümeri endüstrisinde, kozmetikte dudak boyası yapımında kullanılır. Ayakkabıcılıkta, suya dayanıklı iplik üretiminde, su geçirmez çadır ve diğer malzemelerin yapımında, tıbbın bazı dallarında ve daha pek çok alanda geniş bir biçimde kullanılan çok değerli bir üründür. Bunların yanında insan sağlığı açısından çeşitli merhem türü ilaçların yapımında, ayrıca yüz kremlerinin yapımında ve dişçilik alanında da balmumunun kullanıldığı bildirilmektedir. Balmumu, hidrokarbonlar (%14), triesterler (%3), hidroksimonoesterler (%4), hidroksipoliesterler (%8), monoasit esterler (%1), asit poliesterler (%2), serbest asitler (%12), serbest alkoller (%1) ve %1 oranında tanımlanamayan bileşiklerden meydana gelmektedir.

Bal arılarının gelişimleri, üremeleri ve kovandaki faaliyetleri sürdürebilmeleri için gerekli bir besin olan polen ilaç sanayisinde, gıda desteği olarak insan beslenmesinde ve kozmetik sanayinde kullanılmakta olan çok önemli bir arı ürünüdür. Yapılan araştırmalar, polenin proteince, mineral ve vitaminlerce zengin, yağ oranı düşük olduğunu göstermektedir. Günlük 15 gr (yaklaşık bir çorba kaşığı) polenin insan vücudu için gerekli minimum amino asit ihtiyacını

karşıladığı ifade edilmektedir. Arı poleninin, bağışıklık sistemini güçlendirdiğini, X ışınlarına karşı dirençli kıldığını, antibakteriyel ve antiviral özelliklere sahip olduğunu, özellikle ciddi hastalıklara neden olan Escherichia coli ve Proteus mikroorganizmalarına karşı belirli bir antibiyotik özelliğinin var olduğu ortaya konulmuştur. Vücudun gerilimlere ve hastalıklara karşı direncini arttırır. Aynı zamanda birçok hastalığın iyileşmesini hızlandırır. Yaşlanmayı geciktirici ve canlılığı sağlayan yenileştirici özelliklere sahiptir.

Propolis arıların canlı bitkilerden topladığı, balmumu ile karıştırdığı ve larva gözlerine yumurta bırakılmadan önce cilalamada ve kovan içi açıklıkların kapatılmasında kullandıkları yapışkan, koyu renkli bir maddedir. Propolis zengin kimyasal yapısı ile birçok ilacın aktif maddesi olan flavonoidleri, antioksidanları, biyolojik aktiviteye sahip maddeleri, antibiyotik, antimikotik, antiviral etkili maddeleri bünyesinde bulundurmaktadır. Propolisin çeşitli yararlı etkilere sahip olmasından dolayı kullanım alanı oldukça geniş olup propolis, tıpta, kozmetik sanayinde ve gıda sektöründe kullanılmaktadır. Bu nedenle de propolisin tablet, pastil, deri kremi, şampuan, ruj, diş macunu ve ağız spreyleri gibi ticari ürünleri hazırlanmıştır.

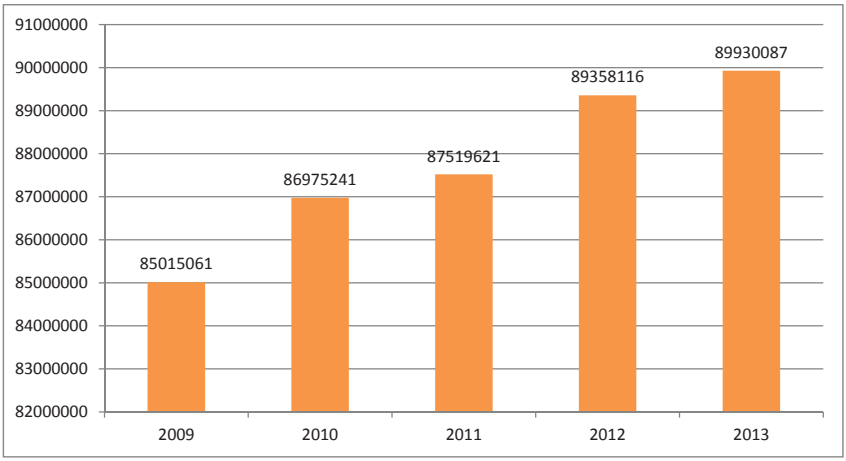
Antiaging, hipoglisemik ve anti-tumoral, anti-imflamatör, DNA koruyucu, antioksidan ve karaciğer koruyucu özellikleri olduğu belirtilen arı sütü ise besin olarak tüketilmekte ve kozmetik sanayisinde kullanılmaktadır. Arı sütü yaklaşık olarak % 66 su, % 15 şeker, % 5 yağ, yüksek oranda aminoasitlerle birlikte % 13 protein ve vitaminler (biotin, flik asit, inositol, niasin, pantotenik asit, piridoksin, riboflavin, tiamin, vitamin E) içerir. % 0,7–1,2'lik oranlarda da mineral maddeler (kalsiyum, manganez, potasyum, sodyum, bakır, çinko, demir) içermektedir.

Beslenme başta olmak üzere birçok alanda faydalanılan arı ürünlerinin üretilmesi için modern arıcılık tesislerinin kurulması kurumumuz tarafından desteklenen IPARD sektörlerinden "Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi" içinde yerini almıştır. Kurumumuz destekleri ile arıcılık sektörünün bütüncül gelişimi amaçlanmış olup arıcılıkta kovan verimi ve ürün kalitesinin AB standartlarına ulaşması hedeflerinde desteklerimiz etkili olmaktadır.

2. DÜNYADA ARICILIK

Arılardan elde edilen başta bal olmak üzere; bal mumu, arı sütü, propolis, arı zehiri gibi ürünlerin insan sağlığı açısından öneminin anlaşılmasıyla arıcılık dünya ülkelerinde gelişmekte olan bir sektör haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO)'nün verilerine göre dünya genelinde 89.930.087 adet (FAO 2013) kovan varlığı mevcut olup bu rakamın bir önceki yıla göre %0,64 arttığı görülmüştür.

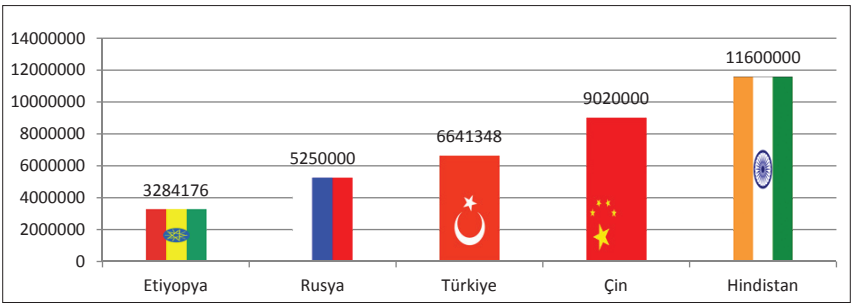
GRAFİK 1 – Yıllara Göre Dünya'da Kovan Varlığı

Kaynak: FAO 2013 Erişim Tarihi: 13.01.2016

Günümüzde arıcılık, tüm dünyada yapılan en yaygın tarımsal faaliyetlerden biridir. Dünya genelinde bulunan yaklaşık 81 milyon adet kovan varlığın %20'sinden fazlası Hindistan ve Çin'de bulunmaktadır. Türkiye 6.641.348 adet kovan varlığı ile dünya genelinde 3. en çok kovan varlığına sahip ülke konumundadır.

GRAFİK 2 – Ülkeler Bazında Kovan Varlığı

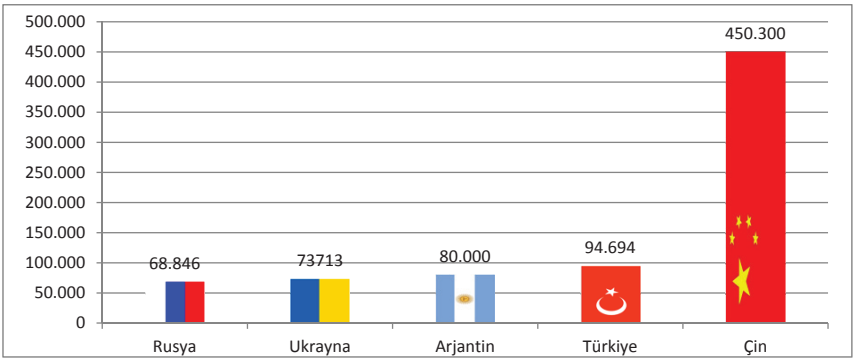

Kaynak: FAO 2013 Erişim Tarihi: 13.01.2016

2.1. Bal Üretimi

Dünya bal üretimi 2013 yılında 1.663.798 ton olarak gerçekleşmiştir (FAO 2013). Türkiye, 94.245 ton bal üretimi ile Çin'in ardından 2. ülke olarak sektörde söz sahibi konumundadır.

GRAFİK 3 – Ülkeler Bazında Bal Üretimi

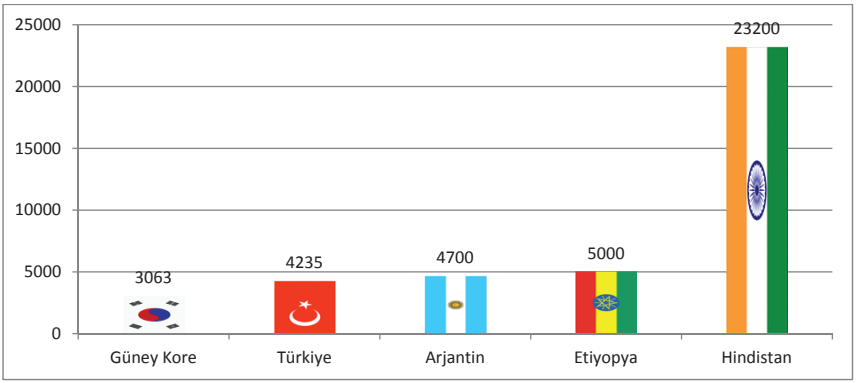
Kaynak: FAO 2013 Erişim Tarihi: 13.01.2016

Dünya genelinde kovan başına ortalama bal üretimi yaklaşık 20 kg civarında olup bu üretim değeri ülkemizde yaklaşık 14,3 kg'dır (FAO 2013). Kovan başına bal üretimi Kanada'da 55 kg, Rusya'da 20 kg, Çin'de 46 kg, Hindistan'da 5 kg civarındadır.

2.2. Balmumu Üretimi

Balmumu kozmetik ve ilaç sanayi gibi değişik birçok alanda hammadde kullanılmakla birlikte modern arıcılığın gelişmesinde oldukça önemi olan temel peteğin yapımında ana madde olarak kullanılmaktadır. FAO'nun hazırlamış olduğu 2013 yılı istatistikî verilere göre dünya genelinde 64.777 ton balmumu üretimi gerçekleştirilmiştir. Türkiye yılda 4.235 ton üretimiyle dünya genelinde bu alanda 4. sıradadır.

GRAFİK 4 – Ülkeler Bazında Balmumu Üretimi

Kaynak: FAO 2013 Erişim Tarihi: 13.01.2016

3. TÜRKİYE'DE ARICILIK

Geçmişi insanlık tarihi ile paralel olduğu birçok bulguyla desteklenen arıcılık diğer tarımsal faaliyetlerle bir arada yürütülebilen, ülkemizin sahip olduğu flora, iklim ve coğrafi koşullar içerisinde tüm yıla yayılabilen ve iş gücü oluşturmakta sıkıntı yaşanmayacak, tarımsal üretim içerisinde önemi gittikçe artan alternatif bir üretim koludur. Türkiye hem bal üretimi hem de kovan varlığı açısından dünyada ilk üç ülke arasında yer almaktadır. Ancak son yıllarda kovan sayısı ve üretim miktarları sürekli artmasına rağmen kovan veriminde herhangi bir artış gözlenmemektedir. Dünya genelinde kovan başına ortalama bal üretimi yaklaşık 20 kg civarında olup bu üretim değeri ülkemizde genellikle 13-17 kg aralığında değişiklik göstermiştir. Verimin istenilen düzeyde artış gösterememesinin başlıca nedenleri: arıcıların teknik bilgi yetersizliğinin yanında hastalık ve zararlılarla doğru ve etkin mücadelenin yapılmaması, ekipmanların eski ve bakımsız olması, yaşlı ve kalitesiz ana arı kullanımı ile nitelik yerine nicelik artışını hedef alan arıcılık uygulamaları olarak sıralanabilir.

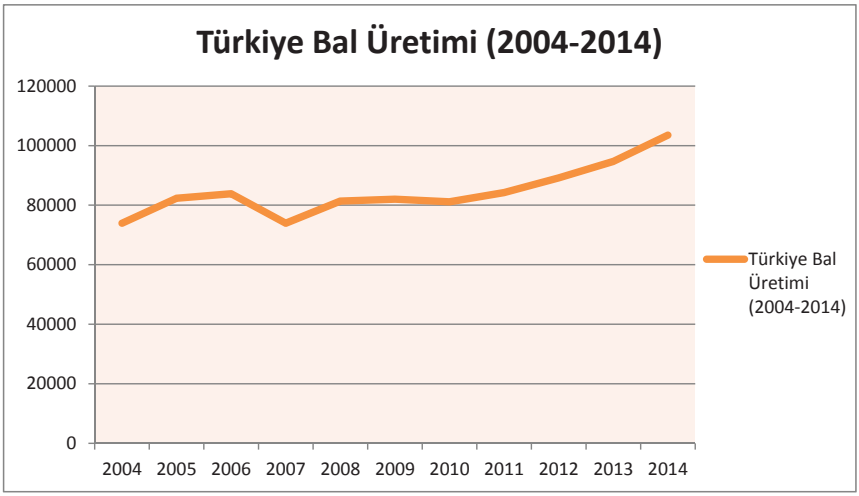
TABLO 1 – En Çok Bal Üretiminin Yapıldığı İlk On İlimiz

Sıra	İl	Bal (ton)
1	Muğla	15.282
2	Ordu	15.039
3	Adana	9.715
4	Aydın	3.447
5	Sivas	3.039
6	Mersin	2.884
7	İzmir	2.877
8	Antalya	2.711
9	Balıkesir	2.638
10	Siirt	2.026

Kaynak: TUİK 2014 Erişim Tarihi: 13.01.2016

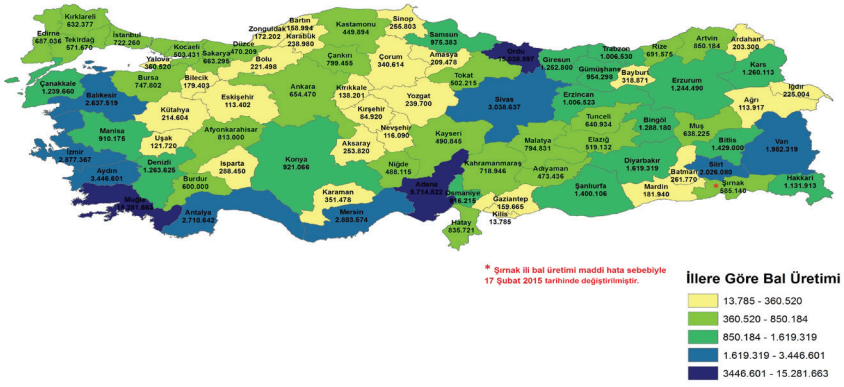
Yıllara göre bal üretim verilerine bakıldığında, bazı yıllarda üretim oranı mevsimsel kayıplara bağlı düşüşler yaşasa da, ülkemizdeki bal üretiminin son 10 yıllık çerçevede genel olarak arttığı gözlemlenmiştir.

GRAFİK 5 – Türkiye Bal Üretimi (2004-2014)

Kaynak: TUİK 2004-2014 Erişim Tarihi: 13.01.2016

ŞEKİL 1 – İllere Göre Bal Üretimi (Kg) – 2014

Kaynak: TUİK 2014

TÜİK verilerine göre Türkiye'de 1991-2014 yılları arasında arıcılık yapan işletme sayısı, kovan sayısı, bal ve balmumu üretim verileri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

TABLO 2 – Türkiye Arıcılık Sektörü Verileri (1991-2014)

Yıl	Arıcılık yapılan köy sayısı (adet)	Arıcılık yapan işletme sayısı (adet)	Yeni kovan (adet)	Eski kovan (adet)	Bal (ton)	Balmumu (ton)
1991	21.540	-	3.161.583	266.859	54.655	2.863
1992	21.931	-	3.289.672	250.656	60.318	2.916
1993	21.975	-	3.450.755	234.692	59.207	3.110
1994	22.050	-	3.567.352	219.236	54.908	3.353
1995	21.987	-	3.701.444	214.594	68.620	3.735
1996	22.329	-	3.747.578	217.140	62.950	3.235
1997	22.145	-	3.798.200	204.102	63.319	3.751
1998	22.302	-	4.005.369	193.982	67.490	3.324
1999	22.447	-	4.135.781	185.915	67.259	4.073
2000	22.571	-	4.067.514	199.609	61.091	4.527
2001	22.606	-	3.931.301	184.052	60.190	3.174
2002	22.423	-	3.980.660	180.232	74.554	3.448
2003	22.110	-	4.098.315	190.538	69.540	3.130
2004	22.133	-	4.237.065	162.660	73.929	3.471
2005	22.550	-	4.432.954	157.059	82.336	4.178
2006	22.305	-	4.704.733	146.950	83.842	3.484
2007	21.560	-	4.690.278	135.318	73.935	3.837
2008	21.093	-	4.750.998	137.963	81.364	4.539
2009	21.469	-	5.210.481	128.743	82.003	4.385
2010	20.845	-	5.465.669	137.000	81.115	4.148
2011	21.131	-	5.862.312	149.020	94.245	4.235
2012	21.307	-	6.191.232	156.777	89.162	4.222
2013	-	79.934	6.458.083	183.265	94.694	4.241
2014	-	81.108	6.888.907	193.825	103.525	4.053

Arıcılık yapan köy sayısı 2013 yılından itibaren "Arıcılık yapan işletme sayısı" olarak değiştirilmiştir.
Kaynak: TUİK 1991-2014 Erişim Tarihi: 13.01.2016

Dünyada ve ülkemizde arı ürünleri üretiminde ilk sırada bulunan balın dışında arıcılık faaliyetleri kapsamında insanlar için faydalı olduğu birçok çalışmayla ortaya konulmuş olan diğer arı ürünlerinin önemi gittikçe artmaktadır. Çiçekli bitkilerin anterlerinde oluşan, kovanın protein ihtiyacını karşılamak ve yavruları beslemek için kullanılan polen, arıların bitki filiz ve tomurcuklarından topladığı, kovanda çatlak ve kırıkları kapattığı, antibakteriyal, antiviral, antifungal, antioksidan, antiparazitik özelliklere sahip yapışkan ve reçinemsi bir madde olan propolis, işçi arıların ana arıyı ve genç larvaları beslemek için yutak üstü salgı bezlerinden salgıladıkları arı sütü ve işçi arıların zehir bezlerinde üretilen arı zehri tüketim miktarları her geçen yıl artmaktadır.

Ülkemizde ve dünyada, diğer arıcılık ürünlerine talebin ve dolayısıyla üretim miktarlarının sınırlı miktarda olması nedeniyle söz konusu ürünlere ilişkin üretim verileri de balmumu dışında net olarak elde edilememektedir.

4. SEKTÖRDE IPARD'IN YERİ

AB tarafından aday ülke olarak Türkiye'ye sağlanan Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı'nın (IPA) beş ana bileşeninden biri, "Kırsal Kalkınma" bileşenidir (IPARD). TKDK, AB ile yürütülen katılım müzakerelerinde yer alan ve Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslı'nın açılış kriterlerinden biri olan "Türkiye AB şartlarına göre akredite edilmiş bir Katılım Öncesi Destek Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni – IPARD Ajansı'nı kurar" kriteri kapsamında; 5648 Sayılı ve 4 Mayıs 2007 Tarihli kanun ile kurulmuştur. 29 Ağustos 2011 tarihli Yetki Devri kararını müteakip birinci uygulama dönemine dahil olan 20 İlde uygulamaları yoğun bir şekilde başlamıştır. Birinci aşamadaki uygulamalar hızla sürdürülürken diğer taraftan; 22 İl Koordinatörlüğünün daha kurulması doğrultusunda gerekli çalışmalar Kurumumuz tarafından özveri ile tamamlanmış ve Programın ikinci uygulama dönemi illeri için de ilgili Yetki Devri kararları 28 Haziran ve 25 Temmuz 2013 tarihlerinde Ülkemize resmi olarak iletilmiştir. Bu şekilde AB tarafından Ülkemize tahsis edilen IPARD fonlarının 2007-2013 bütçe döneminde, söz konusu kaynaklardan Ülkemizin 81 ilinden 42'si faydalanmaktadır. Aynı durum ilk çağrı ilanına 18 Aralık 2015 itibariyle çıkılmış olan IPARD-II Programı için de söz konusudur.

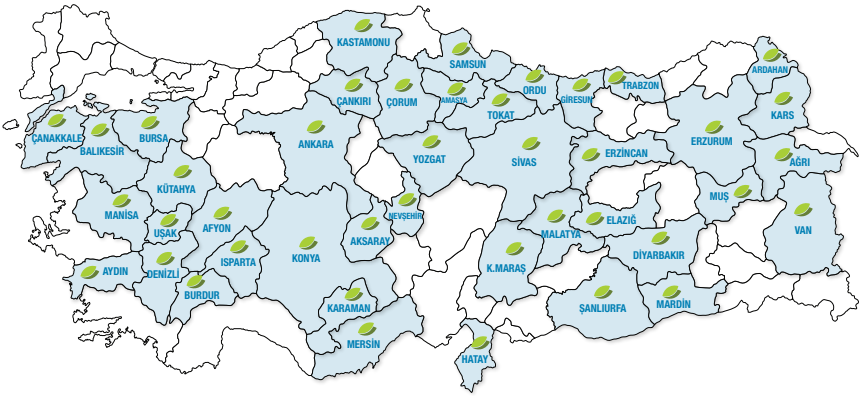
4.1. Bal ve Diğer Arıcılık Ürünlerinin Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanmasına Yönelik IPARD Destekleri

IPARD Programı uygulandığı illerde tarım sektörüne yatırım yapmayı düşünen birçok yatırımcımız için önemli bir destek kaynağı ve yatırım kararlarının alınmasında belirleyici unsur haline gelmiştir. Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından birlikte finanse edilen IPARD-I Programı genel olarak; tarım sektörünün sürdürülebilir modernizasyonuna katkı sağlanması; gıda güvenliği, veterinerlik, bitki sağlığı, çevre ve diğer standartlara ilişkin AB standartlarına ulaşılmasının teşvik edilmesi; kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlanması; yerel kırsal kalkınma stratejileri ve tarım-çevre tedbirlerinin uygulanması için hazırlık faaliyetlerinin yapılmasını hedeflemiştir. Bu bağlamda arıcılık sektörü 302 Tedbiri; Kırsal ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi'nin alt tedbiri olan 302-1 Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi kapsamında IPARD-I uygulama dönemi süresince desteklenmiştir. Bu kapsamda her bir proje için uygun yatırımların toplam değerine yönelik alt ve üst limitler en az 5.000 avro en fazla 250.000 avro olmuş olup destek oranı toplam uygun yatırım miktarının %50'si olmuştur. Ayrıca faydalanıcılarda; "Arıcılık ve diğer arıcılık ürünleri söz konusu olduğunda, proje kapsamında faydalanıcı en az 50, en fazla 500 kovana sahip olmalıdır" kriteri aranmış olup bal ve diğer arıcılık ürünlerinin işlenmesi ve paketlenmesi ve de kovan üretimi söz konusu olduğunda kovanların sayısı dikkate alınmamıştır.

IPARD Programı kapsamında yatırımların inşaat/yapım işleri, makine ekipman alımı, proje hazırlığına yönelik genel harcamalar ve görünürlük harcamaları (tabela/pano alımı) desteklenmektedir. Bu harcamalar için aynı zamanda KDV muafiyeti uygulanmaktadır. Bunların dışında kalan arazi alımı, canlı hayvan alımı gibi giderler destek kapsamında değildir. IPARD-I uygulama dönemi süresince bal ve diğer arıcılık ürünleri üretimi için uygun yatırımlar; kovan, bal ve diğer arıcılık ürünlerinin depolanması ve işlenmesine yönelik barınak ve ek bina inşası, kovan üretimi, bakımı ve yönetimi için gerekli ekipmanların satın alınması, çiftlikte gerçekleştirilecek bal işlenmesi ve paketlenmesine yönelik teknolojik bantlar satın

alınması veya mevcutların yenilenmesi, lisanslı yetiştiricilerin kraliçe arı üretebileceği yetiştirme istasyonlarının kurulumu ve donanımı, işletmenin kendi tüketimi için yenilenebilir enerji üretimine yönelik inşaat işleri ve makine ekipman alımı olmuştur.

ŞEKİL 2 – IPARD Programı 1. ve 2. Uygulama Dönemi İlleri

Arıcılık sektörü kapsamında, IPARD-I (2007-2013) uygulama dönemi süresinde, yüzde 50 olan destek oranı, IPARD-II (2014-2020) uygulama döneminde yüzde 65'e çıkmıştır. Ayrıca IPARD-I uygulama döneminde her bir proje için 250.000 avro ile sınırlı olan uygun yatırımların toplam üst limiti IPARD-II uygulama döneminde 500.000 avroya yükseltilmiş olup yatırım kapsamında ulaşılacak minimum kovan sayısı 50'den 30'a düşürülmüştür.

4.2. Bal ve Diğer Arıcılık Ürünlerinin Üretimi, İşlenmesi ve Pazarlanmasına Yönelik Gerçekleşen Desteklerin Sonuçları

IPARD-I kapsamında arıcılık sektöründe toplam yatırım tutarı yaklaşık 144 milyon TL olan 1.691 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Bu projelere sağlanacak destek tutarı yaklaşık 72 milyon TL olacak olup Bir projeye sağlanan destek tutarı ortalama 43.000 TL'dir. Fiziki kapanışı yapılan 1.383 arıcılık projesine kurumumuz tarafından ödenen toplam destek tutarı 55,8 milyon TL olmuştur.

Arıcılık sektöründe, TKDK İl Koordinatörlükleri içerisinden en yoğun başvuru sırasıyla; Ordu, Sivas, Malatya, Van ve Mardin illerinden gerçekleştirilmiştir.

TABLO 3 – TKDK ile Sözleşme İmzalamış Olan Arıcılık Projelerinin İllere Göre Dağılımı

İl Koordinatörlüğü	Sözleşme İmzalanan Arıcılık Projeleri	Fiziki Kapanışı Yapılan Arıcılık Projeleri
Afyonkarahisar	8	6
Ağrı	27	27
Aksaray	3	3
Amasya	2	1
Ankara	2	2
Ardahan	50	50
Aydın	41	37
Balıkesir	45	45
Burdur	20	16
Bursa	48	35
Çanakkale	5	4
Çankırı	9	8
Çorum	9	9
Denizli	12	12
Diyarbakır	41	37
Elazığ	24	23
Erzincan	36	32
Erzurum	66	50
Giresun	69	56
Hatay	2	2
Isparta	5	4
Kahramanmaraş	7	6
Karaman	8	8
Kars	25	21
Kastamonu	35	35
Konya	3	3
Kütahya	3	3
Malatya	140	137
Manisa	14	14
Mardin	79	78

İl Koordinatörlüğü	Sözleşme İmzalanan Arıcılık Projeleri	Fiziki Kapanışı Yapılan Arıcılık Projeleri
Mersin	25	19
Muş	21	15
Nevşehir	2	2
Ordu	341	204
Samsun	21	19
Sivas	218	209
Şanlıurfa	26	26
Tokat	10	10
Trabzon	44	38
Uşak	6	5
Van	100	33
Yozgat	39	39
Toplam	1.691	1.383

Kaynak: TKDK tarafından hazırlanmıştır.

Kurumumuz tarafından desteklenen 1.691 arıcılık projesi incelendiğinde; yapılan başvuruların %99,9'unun gerçek kişiler tarafından yapılıp yalnızca %0,01'inin tüzel kişiler tarafından yapıldığı, faydalanıcıların %91'inin erkek, %9'unun kadın faydalanıcı, %67'sinin 40 yaş üstü, %33'ünün 40 yaş altı faydalanıcı olduğu ve projelerin %66'sının modernize edilen işletme, %34'ünün ise yeni işletme olduğu görülmektedir.

5. ARICILIK SEKTÖR TOPLANTISI

AB'nin aday ve potansiyel aday ülkeler için oluşturduğu Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı'nın (IPARD) Türkiye'deki uygulayıcısı olan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından organize edilen; "IPARD Uygulamaları Arıcılık Sektörü Değerlendirme Toplantısı" 17 Aralık 2015 tarihinde Ordu'da gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu toplantıda; Türkiye arıcılık sektörünün mevcut durumu, sektör genelinde TKDK desteklerinin katkısı ve gelecek dönem IPARD uygulamalarına ışık tutması amacıyla paydaşlar tarafından ortaya konulan sektör sorunları ve çözüm önerileri ele alınmıştır.

5.1. Katılımcılar

Kurumumuz Merkez Yönetimi, Ordu Valiliği, İl Koordinatörlüklerimizden Ordu İl Koordinatörlüğü, Sivas İl Koordinatörlüğü, Malatya İl Koordinatörlüğü, Mardin İl Koordinatörlüğü, Ardahan İl Koordinatörlüğü, Giresun İl Koordinatörlüğü, Samsun İl Koordinatörlüğü ve Trabzon İl Koordinatörlüğü, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığından Hayvancılık Genel Müdürlüğü; Hayvancılık ve Su Ürünleri Dairesi Başkanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Avrupa Birliği Yapısal Uyum Yönetim Otoritesi Daire Başkanlığı, Ordu Büyükşehir Belediyesi; Fen İşleri Daire Başkanlığı, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Ordu İl Müdürlüğü, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Ordu Arıcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Gürgentepe Belediyesi, Gölköy Belediyesi, Kabataş Belediyesi, Özel Sektör temsilcilerinden İnci Arıcılık, FERBAL, Akademisyenlerden Hacettepe Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitelerinin ilgili fakültelerinden öğretim üyeleri, Sivil Toplum Kuruluşlarından Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği, Türkiye Bal Üreticileri Merkez Birliği, Arı Ürünleri ile Sağlıklı Yaşam Platformu (BALDER), Arıcılık Malzemeleri ve Arı Ürünleri Sanayicileri Derneği (ARMASAD), Ordu İli Arı Yetiştiricileri Birliği, Samsun İli Arı Yetiştiricileri Birliği, Giresun İli Arı Yetiştiricileri Birliği, Sivas İli Arı Yetiştiricileri Birliği, Erzurum İli Arı Yetiştiricileri Birliği, Trabzon İli Arı Yetiştiricileri Birliği, Diyarbakır İli Arı Yetiştiricileri Birliği ve TKDK Faydalanıcıları toplantıya katılım sağlamışlardır.

5.2. Toplantı Gündemi

Toplantıda ilk olarak, 2007-2013 yılları arasındaki IPARD-I programı sonuçları hakkında detaylı veriler ve IPARD-II 2014-2020 programlama dönemdeki destekler hakkında bilgiler Kurumumuz tarafından sunulmuştur.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) Hayvancılık Genel Müdürlüğü (HAYGEM) tarafından "Türkiye Arıcılık Sektörü ve Mevzuatı", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından "AB ve Türkiye'de Arıcılık ve Arı Ürünleri", Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) Ordu Arıcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından "Türkiye'de Gezginci Arıcılık ve Kışlatma - Arım Balım Peteğim Projesi", Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği tarafından " Arıcılık Sektöründe Başlıca Gelişmeler, Sorunlar ve Geleceğe Yönelik Sektörel Gelişme Stratejileri", konularında sunum ve bilgilendirmeler yapılmıştır.

Gerek sunumlar sırasında, gerekse genel tartışma bölümünde taraflar arasında sektörün sorunları ve karşılaşılan zorluklar hakkında bilgi alışverişinde bulunulmuştur.

5.3. Toplantı Sonuçları

- Başvuru sahiplerinin yaşadıkları kaliteli proje hazırlama sorunları dile getirilmiştir. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun, Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği'ne bu alanda vereceği eğitimlerin faydalı olacağına işaret edilmiştir. Ayrıca Kurumumuz tarafından; yeni dönemde belli bir limit altı projelere basit iş planı usulünün uygulanarak sürecin kolaylaştırılacağı ifade edilmiştir.
- Sektörde gıda güvenliği ve kalitesi açısından ilave çalışmaların yapılması gerekliliği ortaya konulmuş ve dünya çapında 2. büyük üretim kapasitesine sahip ülkemizin ihracat açısından mevcut kapasitenin çok gerisinde kaldığı belirtilmiştir.

- Arıcılık sektöründe en önemli sorunlardan birisinin sektörün %75'ini teşkil eden gezginci arıcıların "konaklama" sorunu olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada; gezginci arıcılardan bulundukları alanda kalmaları kapsamında hiçbir ücretin talep edilmemesi gerekliliği Bakanlığımız tarafından vurgulanmıştır.
- Gezginci arıcılar açısından bir önemli sorunun da maliyetlerin neredeyse %40'ının teşkil eden "nakliye" sorunu olduğuna işaret edilerek; bu noktada IPARD destekleri kapsamına pikap vb. araçların da alınması talebi dile getirilmiş ve bunun çok elzem bir sektör ihtiyacı olması açısından önemli bir katkı sağlayacağı belirtilmiştir.
- IPARD ve Bakanlığın ilgili desteklemelerinin devam etmesinin ve destekleme modellerinin kayıtlılığı arttırmak açısından öneminin altı çizilmiştir.
- Faydalanıcıların özellikle Karadeniz Bölgesi'nde kümelenmesi sebebiyle bu bölgede yaşanan arazi muvafakati temini sorununun önüne geçilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Sektörün yaşlanmasına ilave tedbirler alınarak bu sektörde genç çiftçi tanımının 30 yaşın altına indirilmesinin, arıcılık sektörünün geleceği için önemine vurgu yapılmıştır.
- Kovandan sofraya izleme ve denetim süreçlerinin sıklaştırılmasının gerektiği vurgulanmıştır.
- Arı sütü, arı zehiri, balmumu, polen, propolis gibi yan ürünlerin üretiminin arttırılması için gerekli ARGE ve üretim faaliyetlerinin çoğaltılması gerektiği belirtilmiştir.
- Düşen tüketici güven endeksi göz önünde bulundurularak daha güvenli üretim temelinde bilinçlendirme ve reklam kampanyalarının arttırılarak sektörün desteklenmesi sorun ve değerlendirmeleri dile getirilmiştir.

KAYNAKLAR

- http://tab.org.tr/
- http://www.balder.org.tr/
- http://arastirma.tarim.gov.tr/aricilik
- http://www.tarim.gov.tr/Mevzuat/Turk-Gida-Kodeksi
- Arıcılık Araştırma Dergisi, Ordu Arıcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

NOT

NOT

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı
Destekleme Kurumu
Turan Güneş Bulvarı No: 68
Çankaya, Ankara
www.tkdk.gov.tr

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK
BAKANLIĞI

TKDK
Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

Tüm hakları Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumuna aittir. İzinsiz çoğaltılamaz. Parayla satılamaz.
Avrupa Komisyonu bu yayının içeriğinden sorumlu değildir.